

Aneta Makowska

Uniwersytet Szczeciński

E-MAIL: aneta.makowska@usz.edu.pl ORCID: 0000-0002-7785-582X

Karol Motyl

Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

E-MAIL: k.motyl@ujd.edu.pl ORCID: 0000-0003-4203-6434

Colette Szczepaniak

Uniwersytet Szczeciński

E-MAIL: Colette.szczepaniak@usz.edu.pl ORCID: 0000-0002-0496-4144

Katarzyna Szorc

Uniwersytet w Białymstoku

E-MAIL: k.szorc@uwb.edu.pl ORCID: 0000-0002-8911-6979

Rozwój. Kategoria (nie)oczywista

Rozwój – kluczowa kategoria przedłożonego dla Czytelnika numeru – jest jednym z ważniejszych, „palących” pojęć pedagogicznych. W szerokim rozumieniu, jak wskazuje *Wielki Słownik Języka Polskiego*, oznacza „naturalny proces zmian w organizmach żywych, zachodzący w trakcie życia poszczególnego organizmu lub w kolejnych pokoleniach, powodujący ich wzrost, dojrzewanie lub uzyskiwanie form doskonalszych”¹. Zatem rozwój prowadzi do wzrastania, przeobrażenia, przemiany. W pedagogice procesy te zwykle oznaczają przemianę ku „czemuś” – zgodnie z wybranym modelem, koncepcją lub etosem wychowania. Tymczasem pojęcie rozwoju może zmieniać się w zależności od kontekstu, w jakim występuje. Problematyczność rozumienia „rozwoju” pojawia się na wielu poziomach: ontologicznym, epistemicznym, aksjologicznym oraz w codziennych praktykach edukacyjnych.

W tym numerze zaprosiliśmy Autorów do krytycznego namysłu nad sięgającymi do różnych dyscyplin i tradycji koncepcjami rozwoju człowieka i środowiska, ich aktualnością i możliwym nowym odczytaniem teorii rozwoju. Jak podkreśla Tomasz Sobierajski, to właśnie nauki humanistyczne i społeczne kształtują w człowieku umiejętność krytycznego myślenia, co z kolei prowadzi do kształtowania kultury argumentacji, a także sprzyja głębszemu rozumieniu

1 <https://wsjp.pl/haslo/podglad/12059/rozwoj/4472559/czlowieka> [dostęp: 29.05.2025].

innych. Dyscypliny te rozwijają także empatię oraz pozwalają lepiej pojmować świat „innych” – co ma szczególne znaczenie w kontekście wielokulturowego charakteru współczesnych miejsc pracy (Sobierajski, 2012, s. 53). Dyskusja nad stanem i możliwościami rozwoju wydaje się zatem być niezmiennie aktualna i ważna. Autorzy przedłożonych do refleksji tekstów zaproponowali różne sposoby badania koncepcji rozwoju człowieka. Warto również zaznaczyć, że rozwój, oprócz wymiaru osobistego, może być także rozpatrywany z perspektywy rozwoju instytucji czy dyscyplin. Dlatego tak istotne jest stawianie pytań o przemiany zachodzące w szkołach, akademiach i innych instytucjach związanych z wychowaniem. Warto również przyrzeć się procesom zachodzącym w edukacji pozaformalnej i nieformalnej – w jaki sposób wspierają one rozwój, a także czy (i w jaki sposób) same podlegają rozwojowi.

Tom otwiera artykuł Jarosława Marca, który zaprasza czytelnika do analizy rozwoju jako celu wychowania. Autor odwołuje się do koncepcji rozwoju moralnego L. Kohlberga oraz rozważań Ch. Meyera, traktując je jako punkt wyjścia do refleksji nad rolą rozwoju w kontekście procesów edukacyjnych. W analizie Autor kładzie nacisk na perspektywę integralnej teorii Kena Wilbera, która wnosi szerokie i wielowymiarowe ujęcie rozwoju jednostki. W tekście zaprezentowano model instytucji rozwojowej w postaci integralnej praktyki życiowej (*Integral Life Practice*), który może stanowić zarówno inspirację, jak i teoretyczną podstawę dla andragogiki – nauki o edukacji dorosłych. Integralna praktyka życiowa zaś, jako narzędzie wspierające rozwój osobisty i duchowy, odwołuje się do najnowszych koncepcji Wilbera, ukazujących przy tym rozwój duchowy jako nieodłączny element pełnego rozwoju człowieka.

W artykule pt. *Między ideologią rozwoju i ideą uniwersytetu. O polskich reformach szkolnictwa wyższego i nauk* Łukasz Stankiewicz wskazuje, że od czasów przełomu transformacyjnego reformy szkolnictwa wyższego były kształtowane przez agresywną ideę rozwoju, widzącą akademię jako wytwórcę dóbr w technokratycznym dyskursie. Wprowadzone zmiany, takie jak nowy system ewaluacji czy program kierunków zamawianych, uderzyły szczególnie w nauki społeczne i humanistyczne, kwestionując elitarność i kulturową rolę polskiej akademii. Jednocześnie polska idea uniwersytetu, zakorzeniona w historycznym, elitarnym modelu, ma problemy z adaptacją do demokratycznego społeczeństwa i nie stanowi optymalnego punktu wyjścia do planowania przyszłości szkolnictwa wyższego.

Znaczeniem terapii zajęciowej w życiu i rozwoju osób z niepełnosprawnością intelektualną dzieli się w swoim artykule Justyna Juszcak. Autorka na wstępie prezentuje istotę terapii zajęciowej jako ważnego elementu wspie-

rającego rozwój psychofizyczny osób z niepełnosprawnością intelektualną. Podkreśla przy tym wagę uppełnomocnienia, umożliwienia, uczestnictwa oraz podejścia skoncentrowanego na osobie. Opisywane kategorie pozwalają lepiej określić charakter interwencji terapeutycznej skierowanej do dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Z kolei zrozumienie pojęć teoretycznych, związanych z prowadzeniem terapii zajęciowej, przekłada się na właściwe podejmowanie działań terapeutycznych o charakterze aktywizująco-wspierającym. Dzięki nim osoby, pomimo różnych ograniczeń poznawczych, mają możliwość realizowania szeregu działań terapeutycznych prowadzących do osiągnięcia możliwej pełni rozwoju.

Tekst Agnieszki Nowakowskiej-Kaliszuck analizuje zjawisko sharentingu, czyli aktywnego udostępniania przez rodziców informacji o swoich dzieciach w mediach społecznościowych. Artykuł szczegółowo omawia genezę i ewolucję tej praktyki, która wiąże się z rozwojem technologii i platform internetowych, takich jak Facebook czy Instagram. Kluczowymi kwestiami poruszonymi w tekście są korzyści i zagrożenia płynące z sharentingu dla prywatności i rozwoju cyfrowej tożsamości dziecka, w tym naruszenie różnych stanów prywatności według koncepcji Westina.

Dział *Z warsztatu badawczego* otwiera artykuł trzech autorek: Agaty Butarewicz-Głowackiej, Martyny Dowgiert i Amelii Suchockiej. W przygotowanym artykule poddano analizie rolę wolontariatu jako istotnej formy rozwoju osobistego i zawodowego studentów Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku. Autorki przedstawiają teoretyczne podstawy pojęcia rozwoju, zwracając uwagę na znaczenie edukacji nieformalnej, w tym wolontariatu, w kształtowaniu kompetencji i postaw młodych ludzi. W części empirycznej opisano wyniki badań jakościowych przeprowadzonych metodą indywidualnych przypadków, które pozwoliły zidentyfikować różnorodne motywacje studentek do angażowania się w wolontariat. Wyniki wskazują, że taka aktywność przynosi wymierne korzyści w sferze osobistej, społecznej i zawodowej – m.in. rozwija umiejętności interpersonalne, asertywność, organizację czasu oraz poczucie sprawczości. Autorki podkreślają także znaczenie wolontariatu w budowaniu tożsamości młodych ludzi oraz w przygotowaniu ich do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Zwracają uwagę na konieczność dopasowania formy wolontariatu do indywidualnych predyspozycji i potrzeb, by maksymalizować jego pozytywny wpływ na rozwój jednostki.

W artykule pt. *Pedagog jako wzór osobowy w procesie wychowania* przedstawiono wyniki badań poprowadzonych przez zespół Lidii Dakowicz i Zuzanny Kamińskiej, dotyczących opinii studentów pedagogiki na temat

roli pedagoga jako wzoru osobowego. Studenci wskazali, że pedagog powinien być przede wszystkim wzorem we właściwym zachowaniu, budowaniu dobrych relacji międzyludzkich, byciu osobą o wysokich wartościach moralnych, a także w zakresie posiadanej wiedzy i umiejętności.

Tekst Doroty Mętrak analizuje wpływ osobistych doświadczeń edukacyjnych na motywację do podjęcia studiów pedagogicznych oraz na rozwój zawodowy studentek kierunku edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna. Wyniki badań wskazują, że kluczowe znaczenie dla wyboru ścieżki zawodowej mają pozytywne relacje z nauczycielami, inspirujące praktyki oraz osobista pasja do pracy z dziećmi. Jednocześnie artykuł opisuje bariery, takie jak wypalenie zawodowe, niski prestiż zawodu czy niewystarczające wynagrodzenie, które mogą zniechęcać do kontynuacji kariery nauczycielskiej. Autorka zwraca uwagę na potrzebę reform systemowych oraz wsparcia mentoringowego, które mogłyby zwiększyć motywację i zaangażowanie przyszłych nauczycieli. Praca dostarcza cennych wskazówek dotyczących projektowania programów kształcenia oraz działań służących podnoszeniu prestiżu i atrakcyjności zawodu nauczyciela w zmieniającym się środowisku edukacyjnym.

Maria Mojsak przekonuje, że relacja ojca z dziećmi w rodzinie wielodzietnej odgrywa istotną rolę w kształtowaniu rozwoju emocjonalnego i społecznego dzieci, a także wpływa na dynamikę życia rodzinnego i relacje interpersonalne. W artykule autorka prezentuje wyniki badań dotyczące relacji ojca z dziećmi w rodzinach wielodzietnych. Wskazują one, że więzi te są złożone i dynamiczne, jednak ich jakość nie jest determinowana wyłącznie przez liczbę potomstwa. Kluczowe znaczenie mają inne czynniki: cechy osobowościowe ojca, jego zaangażowanie emocjonalne oraz jakość relacji małżeńskiej. Uzyskane rezultaty są na tyle interesujące naukowo, że mogą stanowić podstawę do formułowania rekomendacji dla praktyki wspierania rodzin w budowaniu harmonijnego środowiska wychowawczego.

Do interesujących konkluzji w obszarze rozwoju osobistego klientów terapii doszli Autorzy tekstu *Cechy osobowości a wybrane parametry jakości terapii skoncentrowanej na kliencie Carla Rogersa w percepcji osób dorosłych*. Celem artykułu Agnieszki Iłendo-Milewskiej oraz Łukasza Jakubczyka było zbadanie zależności między cechami osobowości a percepcją jakości psychoterapii wśród osób dorosłych. W kontekście rosnącego zapotrzebowania na pomoc psychologiczną Autorzy podjęli próbę empirycznej weryfikacji hipotezy zakładającej istnienie istotnych korelacji pomiędzy strukturą osobowości a subiektywną oceną wybranych parametrów procesu terapeutycznego. Wyniki badań dowiodły statystycznie istotne związki pomiędzy określonymi

wybranymi wymiarami osobowości a oceną jakości relacji terapeutycznej. Otrzymane dane wskazują na praktyczne implikacje dla doboru i modyfikacji strategii terapeutycznych oraz potwierdzają potrzebę dalszych badań w tym obszarze.

Dział zamyka autoetnograficzny artykuł Katarzyny Podstawki, w którym Autorka koncentruje się na zmianie postrzegania współpracy z asystentem jako drogi do osiągnięcia nowego rodzaju samodzielności. W tekście uwzględniono również analizę potrzeb związanych z funkcjonowaniem asystentury, niezbędnych dla rozwoju i skutecznego wsparcia osób z niepełnosprawnościami.

Z radością dzielimy się także rozmową Anety Makowskiej z pierwszymi redaktorkami czasopisma *Parezja. Czasopismo Forum Młodych Pedagogów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN* – prof. Ewą Bochno i prof. Alicją Korzeniecką-Bondar. Rozmówczynie przedstawiają początki tworzenia czasopisma oraz jego rozwój w latach 2014–2023. W tekście odnaleźć można ślady historii czasopisma, idei założycielskich oraz refleksje na temat jego roli naukowej w środowisku młodych badaczek i badaczy.

Zapraszamy również do zapoznania się z recenzją książki *Teorie rozwoju człowieka* autorstwa Barbary M. Newman i Philipa R. Newmana, przygotowaną przez Iwonę Murawską. Recenzja zawiera analizę, czy publikacja stanowi kompendium wiedzy z psychologii rozwojowej, czy też proponuje nowe spojrzenie na tę dziedzinę. Autorka szczegółowo charakteryzuje strukturę podręcznika, omawiając podział na części poświęcone różnym teoriom rozwoju. Zwraca również uwagę na to, w jakim stopniu praca Newmanów inspirowała do refleksji i wykorzystania teorii w pracy z człowiekiem.

Warto w tym miejscu przybliżyć rozumienie rozwoju w kategoriach postępu. Postęp, jak pisze Robert Kegan, jest

trójfazowym ciągiem zdarzeń: 1) postępującą decentracją, 2) wyłanianiem się z osadzenia (ang. *emergence from embeddedness*), 3) procesem, w którym całość staje się częścią nowej całości, to, co było strukturą, staje się składową nową strukturą, to, co było bezpośrednie, jest zapośredniczane przez nową bezpośredniość (Kegan, 1982, s. 76–77).

Sądzymy, że artykuły zamieszczone w tym tomie stanowią swoistą formę decentracji – procesu, który sprzyja wyłanianiu się nowych stanowisk, a zarazem rodzi kolejne pytania o rozwój człowieka, jego środowiska i świata.

Niech stanie się ona przyczynkiem do postawienia pytań o złożoność i nieoczywistość tej kategorii – zwłaszcza w kontekście statusu współczesnego rozumienia rozwoju, zarówno w teorii, jak i w praktyce edukacyjnej.

BIBLIOGRAFIA

- Kegan, R. (1982). *Evolving Self. Problem and Process in Human Development*. Harvard University Press.
- Sobierajski, T. (2012). Edukacja dla rozwoju człowieka. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2(40), 50–54.
- Wielki Słownik Języka Polskiego. <https://wsjp.pl/haslo/podglad/12059/rozwoj/4472559/czlowieka> [dostęp: 29.05.2025].